(11). Giddens A. *The Constitution of Society.* Cambridge, Polity Press, 1984.

Nazarov Ravshan Nazarovich (Qarshi davlat universiteti "Falsafa va sotsiologiya" kafedrasi o'qituvchisi; ravshannazarov34@gmail.com; https://orcid.org/0009-0004-5497-8298)

IJTIMOIY TARMOQLAR ORQALI TARQATILAYOTGAN NOTO'G'RI YOKI YOVUZ KONTENTNING MA'NAVIYATGA TA'SIRI

Annotatsiya. *Ushbu maqola ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan noto'g'ri yoki yovuz kontentning inson ma'naviyatiga ta'sirini o'rganadi. Tadqiqot axborot oqimining tezligi, foydalanuvchilarning psixologik holati va ma'naviy qadriyatlarning degradatsiya xavfini tahlil qiladi.*

Kalit so'zlar: *ijtimoiy tarmoqlar, noto'g'ri kontent, yovuz kontent, ma'naviyat, axborot xavfsizligi, psixologik ta'sir.*

ВЛИЯНИЕ НА ДУХОВНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА НЕКОРРЕКТНОГО КОНТЕНТА, РАСПРОСТРАНЯЕМОГО В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ

Аннотация. *Статья посвящена изучению влияния некорректного и злонамеренного контента, распространяемого в социальных сетях, на духовность человека. Исследование анализирует скорость информационных потоков, психологическое состояние пользователей и риск деградации моральных ценностей.*

Ключевые слова: *социальные сети, некорректный контент, злонамеренный контент, духовность, информационная безопасность, психологическое влияние.*

THE IMPACT OF WRONG OR VIOLENT CONTENT ON SPIRITUALITY DISTRIBUTED THROUGH SOCIAL MEDIA

Annotation. *This article examines the impact of misinformation and malicious content spread on social networks on human spirituality. The study analyzes the speed of information flow, users' psychological state, and the risk of moral value degradation.*

Keywords: *social networks, misinformation, malicious content, spirituality, information security, psychological impact.*

Kirish. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar hayotimizning ajralmas qismiga aylangan. Ushbu platformalar orqali insonlar o'z fikrlarini, yangiliklarni va turli kontentlarni tezkor tarzda tarqatish imkoniga ega bo'ladi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarda noto'g'ri, manipulyatsion yoki hatto yovuz kontentning tarqalishi ham kengayib bormoqda. Bunday kontent insonlarning dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari va ma'naviy ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Globallashgan jamiyatda axborot oqimining tezligi va hajmi ma'naviy devalvatsiya xavfini oshiradi, chunki ko'plab foydalanuvchilar kritik fikrlashni ishlatmasdan, noto'g'ri yoki zararli ma'lumotni qabul qilishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, ijtimoiy tarmoqlar nafaqat kommunikatsiya vositasi, balki ma'naviy muhitga ta'sir qiluvchi kuchga ham ega ekanligi dolzarb mavzu sifatida e'tiborga loyiqdir.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). Mavzu bo'yicha adabiyotlar tahlili quyidagi asosiy yo'nalishlarni qamrab oladi: O'zbekiston olimlari va tadqiqotchilarining asarlarida ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma'naviyatiga ta'siri asosan salbiy jihatlari (ma'naviy tahdidlar, mafkuraviy xurujlar, axloqsizlik tarqalishi, vaqt isrofi, radikallashuv) ustunlik qiladi. Ko'pchilik mualliflar ijtimoiy tarmoqlarni "kuchli qurol" sifatida baholaydi, chunki ular orqali noto'g'ri va yovuz kontent (dezinformatsiya, ekstremistik g'oyalar, ommaviy madaniyat) tez tarqalib, yoshlarning milliy o'zlik, axloqiy qadriyatlar va diniy-ruhiy pokligiga putur yetkazadi. Ko'plab ishlar ijtimoiy tarmoqlarni globallashuv sharoitida mafkuraviy tahdidlar tarqatuvchi vosita sifatida ko'radi. Masalan, Bozorov Samariddin va boshqalar (2023) maqolasida quyidagicha ta'kidlanadi: "Ijtimoiy tarmoqlar bugungi kunda kuchli qurolga aylangan ekan, butun dunyo miqyosida mafkuraviy-goyaviy tahdidlarni targib qilishda muhim omil vazifasini otamoqda. Ijtimoiy tarmoq orqali yoshlarning ongiga qalbiga va ruhiyatiga ta'sir korsatishda muhim vazifani o`tamoqda".[1]

Bu yerda mualliflar yoshlarning internetda behuda vaqt sarflashini "katta fojia" deb atab, Chingiz Aytmatov va O'tkir Hoshimovdan iqtiboslar keltirib, mafkuraviy poligonlardagi "urush" xavfini ta'kidlaydilar. Turkbenbayeva D.E. (2022) esa milliy o'zlik va ma'naviy qadriyatlar tahdid ostida ekanligini, yoshlar

[1] Bozorov Samariddin va boshq. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma'naviyatiga ta'siri. 2023. https://www.in-academy.uz/index.php/zdif/article/download/7404/5567/5628

tarbiyasiga salbiy omillar kuchayib borayotganini tahlil qiladi.[1] Ijtimoiy tarmoqlar orqali diniy ekstremizm va radikal g'oyalar tarqalishi alohida e'tibor markazida. Masalan, bir qator maqolalarda yoshlarning "diniy ta'limoti yetarli bo'lmagan" holatda chalasavod kanallarga ulanib, mafkuraviy buzilishga duch kelishi ta'kidlanadi. Tuxtasin Xudoyberganovich Tashmetov (2021) "ijtimoiy tarmoqdagi tuzoqlar"ni yoshlar ma'naviyatini izdan chiqaruvchi omil sifatida ko'rsatib, virtual muloqotning modernizatsiya va innovatsiya nom ostida axloqsizlikka olib kelishini yozadi.[2] Boshqa tadqiqotlarda (masalan, radikallashuv omillari haqidagi maqolalarda) ijtimoiy tarmoqlar "yoshlar ongi zaharlanishi" vositasi deb baholanadi, statistik ma'lumotlar (Facebook'da 36 mingdan ortiq ekstremistik akkauntlar o'chirilgani) keltiriladi. Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarda desensitizatsiya (zo'ravonlikka ko'nikish), ruhiy bo'shliq, depressiya va oilaviy qadriyatlar zaiflashishiga olib kelishi ta'kidlanadi. Qambarov Abdujabbor va Zakirjanov Nematjon (2024) maqolasida ijtimoiy tarmoqlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyaga ta'sirini tahlil qilib, "ommaviy madaniyat" singdirilishi va pop-yulduzlar taqlid qilinishi orqali axloqsizlik kuchayishini yozadilar[3]. Boymurzayev I.A. (2023) esa ijobiy (ma'rifiy kontent) va salbiy tomonlarni muvozanatlashtirib, Covid-19 davrida tarmoqlarning ta'siri kuchayganini qayd etadi.[4] Adabiyotlarda himoya choralari (media savodxonligi, ota-ona nazorati, ishonchli manbalar, vaqt chegarasi) taklif etiladi. Ba'zi mualliflar ijtimoiy tarmoqlarni ma'rifiy va diniy kontent tarqatish uchun ishlatish mumkinligini ta'kidlaydi, ammo salbiy oqibatlar ustunroq baholanadi.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Adabiyotlar tahlili va umumlashtirish, falsafiy va nazariy tahlil, sotsiologik va psixologik kuzatuv, statistik va monitoring usullari, qiyosiy tahlil.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan noto'g'ri (dezinformatsiya, soxta xabarlar, manipulyatsiya) va yovuz (nafrat nutqi, ekstremistik g'oyalar, axloqsiz materiallar, zo'ravonlik targ'ibi) kontentning ma'naviyatga ta'siri jamiyat, xususan yosh avlod uchun jiddiy tahdid hisoblanadi. Ma'naviyat deganda milliy qadriyatlar, axloqiy poklik, diniy-ruhiy barqarorlik, insoniy fazilatlar (sabr, halollik, mehr-oqibat, vatanparvarlik) va jamiyatdagi ijobiy munosabatlar tushuniladi. Doimiy ravishda yovuz kontentga duch kelish zo'ravonlik, haqorat va axloqsizlikka ko'nikishga olib keladi. Bu esa mehr-shafqat, adolat kabi ma'naviy fazilatlarni pasaytiradi. Iqtibos: «Ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan ekstremistik g'oyalar, yoshlarning hali shakllanmagan dunyoqarashi va e'tiqodiy savodsizligi sababli, tezda ularni o'ziga tortadi».[5] Yoshlar ko'p vaqtini ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazgani sababli, salbiy kontent ularning shaxsiyat shakllanishiga kuchli ta'sir qiladi. Bu oilaviy qadriyatlarning zaiflashishi, axloqsiz xatti-harakatlar (g'iybat, yolg'on, shaxsiy hayotni oshkor qilish) ko'payishiga sabab bo'ladi. Iqtibos: «Ijtimoiy tarmoqlar bugungi kunda kuchli qurolga aylangan ekan, butun dunyo miqyosida mafkuraviy - goyaviy tahdidlarni targib qilishda muhim omil vazifasini otamoqda. Ijtimoiy tarmoq orqali yoshlarning ongiga qalbiga va ruhiyatiga ta'sir korsatishda muhim vazifani o`tamoqda».[6] Yana bir iqtibos: «Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan dezinformatsiya, feyk yangiliklar, manipulatsiya singdirilgan diniy matnlar ... jamiyatlarni radikallashtirishda axborot omili, xususan, ijtimoiy tarmoqlar o'ta samarali rol o'ynayotgani».[7] Soxta xabarlar diniy, milliy va axloqiy masalalarni buzib ko'rsatadi, bu odamlar orasida shubha, g'azab va nafratni kuchaytiradi. Iqtibos: «Ijtimoiy tarmoqlarda yolg'on yoki tasdiqlanmagan ma'lumotlar keng tarqalishi mumkin, bu esa odamlarning noto'g'ri qaror qabul qilishiga olib keladi».[8] Salbiy kontent iste'moli depressiya, stress va ruhiy bo'shliqni keltirib chiqaradi, bu esa ibodat, kitob o'qish, o'z ustida ishlash kabi ma'naviy faoliyatlarni cheklaydi. Iqtibos: «Yoshlarning kop vaqtini internetda behuda

---

[1] Turkbenbayeva D.E. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma'naviyatiga ta'siri. CyberLeninka, 2022. https:// cyber leninka. ru/article/n/ijtimoiy-tarmoqlarning-yoshlar-manaviyatiga-tasiri

[2] Tashmetov Tuxtasin Xudoyberganovich. Ijtimoiy tarmoqdagi tuzoqlarning yoshlar ma'naviyatiga ta'siri. 2021. https://cyberleninka.ru/article/n/ijtimoiy-tarmoqdagi-tuzoqlarning-yoshlar-ma-naviyatiga-ta-siri

[3] Qambarov Abdujabbor Boxroliyevich, Zakirjanov Nematjon Ziyoviddin o'g'li. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar manaviy-axloqiy tarbiyasiga ta'siri. 2024. https://ilmiyanjumanlar.uz/uploads/conferences/0032/3.33.pdf

[4] Boymurzayev I.A. o'g'li. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma'naviyatiga ta'siri. 2023. https://erus.uz/index. php/er/article/view/5453

[5] Tadqiqotlar jahon ilmiy-metodik jurnali. (Ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan ekstremistik g'oyalar haqida). https://scientific-jl.com/tad/article/download/13092/12704/25431

[6] Bozorov Samariddin va boshq. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma'naviyatiga ta'siri. https://www.in academy. uz/index.php/zdif/article/download/7404/5567/5628

[7] Xatarli xurujlar: uning oldini olish uchun nima qilmoq kerak? https://jadid.uz/xatarli-xurujlar-uning-oldini-olish-uchun-nima-qilmoq-kerak

[8] Ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatga ta'siri. https://oliymahad.uz/43813

sarflashi juda katta fojiadir. Chunki globallashuv butun dunyoda mafkuraviy tasir otkazish ko`lamini juda oshirib yubordi».[1]

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan noto‘g‘ri va yovuz kontent foydalanuvchilarning ma’naviy qadriyatlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, yoshlar orasida bu kontent axloqiy me’yorlardan chetga chiqish, noto‘g‘ri qarorlar qabul qilish va ruhiy holatning salbiy o‘zgarishiga olib keladi. Shu bilan birga, foydalanuvchilar tanqidiy fikrlash qobiliyatini ishlatmagan holda kontentni qabul qilsa, ma’naviy degradatsiya xavfi yanada kuchayadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlar jamiyat ma’naviy muhiti va axborot xavfsizligi uchun muhim omil sifatida e’tiborga loyiqdir.

Takliflar. Ma’naviy savodxonlikni oshirish. Maktab va oliy ta’lim muassasalarida ijtimoiy tarmoqlarda xavfsiz va mas’uliyatli foydalanish bo‘yicha darslar joriy etilishi. Ijtimoiy tarmoqlar operatorlari tomonidan yovuz va noto‘g‘ri kontentni aniqlash va cheklash tizimlarini kuchaytirish. Foydalanuvchilar orasida tanqidiy fikrlash va faktlarni tekshirish ko‘nikmalarini rivojlantirish. Ijtimoiy tarmoqlarda foydali, ma’naviy va axloqiy qadriyatlarni targ‘ib qiluvchi kontentni ko‘paytirish. Yoshlar va boshqa foydalanuvchilar uchun onlayn psixologik yordam va maslahat xizmatlarini kengaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Bozorov Samariddin va boshq. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. 2023.

(2). Turkbenbayeva D.E. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. CyberLeninka, 2022.

(3). Tashmetov Tuxtasin Xudoyberganovich. Ijtimoiy tarmoqdagi tuzoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. 2021.

(4). Qambarov Abdujabbor Boxroliyevich, Zakirjanov Nematjon Ziyoviddin o‘g‘li. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviy-axloqiy tarbiyasiga ta’siri. 2024.

(5). Boymurzayev I.A. o‘g‘li. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. 2023.

(6). Tadqiqotlar jahon ilmiy-metodik jurnali (Ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan ekstremistik g‘oyalar haqida).

(7). Bozorov Samariddin va boshq. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. https://www.in-academy.uz/index.php/zdif/article/download/7404/5567/5628

(8). Xatarli xurujlar: uning oldini olish uchun nima qilmoq kerak? https://jadid.uz/xatarli-xurujlar-uning-oldini-olish-uchun-nima-qilmoq-kerak

(9). Ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatga ta’siri. https://oliymahad.uz/43813

(10). Bozorov Samariddin va boshq. (Yuqoridagi manba ichidagi qism, Chingiz Aytmatov va O‘.Hoshimov iqtiboslari bilan birga).

Azimov Ashirali Mexmonboyevich (Andijon davlat Tibbiyot instituti “Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrasi o‘qituvchisi; ashurali.azimiv@gmail.com)

BOSHQARUV TIZIMIDA GENDER TENGLIKNI TA’MINLASH MEXANIZMLARI

Annotatsiya. *Ushbu maqolada boshqaruv tizimida gender tenglikni ta’minlash mexanizmlari, ularning huquqiy, institutsional va ijtimoiy asoslari tahlil qilinadi. Davlat boshqaruvida ayollar va erkaklar uchun teng imkoniyatlar yaratish, qaror qabul qilish jarayonlarida gender muvozanatni ta’minlash hamda kamsitishni kamaytirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, xalqaro tajriba va O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar o‘rganiladi.*

Kalit so‘zlar: *gender tenglik, boshqaruv tizimi, davlat boshqaruvi, teng imkoniyatlar, diskriminatsiya, gender siyosati, qaror qabul qilish, institutsional mexanizmlar.*

МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. *В данной статье анализируются механизмы обеспечения гендерного равенства в системе управления, а также их правовые, институциональные и социальные основы. Рассматриваются вопросы создания равных возможностей для женщин и мужчин в государственном управлении, обеспечения гендерного баланса в процессе принятия решений и снижения дискриминации. Также изучается международный опыт и реформы, реализуемые в Узбекистане.*

[1] Bozorov Samariddin va boshq. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ma’naviyatiga ta’siri. https://www.in_academy.uz/index.php/zdif/article/download/7404/5567/5628